

Arponylandor

GRÓF APPONYI SÁNDOR

1844 JANUÁR 19 — 1925 ÁPRILIS 18

Z AKADÉMIAI Almanach 1888-ban, amikor mint az Akadémia új igazgatósági tagját felemlíti, a meglepően hosszú cím- és ranglisták között csak ennyit ír róla: cs. kir. kamarás. Neve nem tűnt fel a hercegi, grófi, főpapi, miniszteri tagok sorában. Azonban az Akadémia jól választott. Lapok nem említik nevét. Arcképét nem találni sehol. A homályból bontakozik ki kultúrtörténelmünknek ez a nagy alakja. Koporsója mellett, melyet tisztartók visznek vállukon a lengyeli családi sírboltba, a hivatalos Magyarország s tudományos világunk nevében csak egy szónok beszélt: *Hóman Bálint*. Ő azonban méltó szavakat talált a nagy elhúnythoz.

Valami nem mindennapi vígasztaló érzés: elgondolkodni Apponyi Sándor nagyságán. Nem volt költő, nem volt szónok, sem nagy politikus. A nagyok külön osztályát lehet megalkotni róla. Mert a nagyság minden jele megmutatkozott rajta. Legnagyobb magyar bibliofil? Bármennyire is büszke lehetne a Magyar Bibliofil Szemle ez epitheton ornansra: e megjelölés szegényes hozzá. Mindenesetre többet tett a magyar kultúráért, mint azok, akik oklevelek másolásával, szógyökerek magyarázgatásával vezéreik a tudományos életnek. És óh, többet az országért, mint megannyi politikusunk.

A végeérhetetlen szántóföldektől, beláthatatlan vadászterületektől övezett főúri kastélyok sarja Párisban születik. Ott és abban az időben, amikor új nevek és új kultúrtörökrvések köszöntik az új időket. Ifjúsága itthon a Bach-korszakba esik. Albrecht főherceg készíti elő az ifjú Ferenc József látogatásait. A Corvinákat por lepi a könyvtárakban. Az irodalomban Sajó élesztgeti a nemzetet.

Férfikora, amikor a jövőd tervek már kibontják szárnyukat a lélekben, a nyugati világvárosok életének sodrába veti. Apja

Párisban, majd Londonban a monarchia követe. S ez már családi hagyomány. Kecskeméthy Aurél említi naplójában nevelőjét, ki Londonba kísérte az ifjút. S úgy említi, mint a maga jóbarátját. A család gondoskodott róla, hogy udvari ember váljék belőle, mint a többi mágnás-ifjúból. Egy ideig titkárkodott is a londoni követségben. De inkább érdekelhette Renan, Macaulay szelleme, mint a követi élet.

Itthon a nemzeti életerő küzd a pusztítás politikája ellen. Schmerling politikáját támogatják a főurak: Apponyi, Eszterházy, Forgách, Zichy, Nádasdy és a többiek. Velük ellentétben látja nemes küzdelmét gróf Teleki Lászlónak. S abban az esztendőben, amikor egy másik gróf az *Ein Blick*ben az elborult léleknek magához tért döbbenetes erejével rázza az udvari politika oszlopait: a mi grófunk egy londoni könyvárústól megszerzi a *Biga Salutist*. S ettől kezdve határozott irányt vett élete, s célját nem tévesztve, egyenes vonalban haladt egy különleges nagyság ormai felé.

Az ellentéteknek mindig nevelő hatásuk van. S ki mondja, hogy az ellentétek látása s küzdelme a lélekben nem volt befolyással az ifjú grófra? Abban, hogy hátat fordítson a politikának s egész életét a magyar kultúrának szentelje és egész élete eredményét a nemzetnek áldozza?

Elméjében Páris, London kultúrája. Lelkében a magyar puszták álmodozó köde. De délibábja is. Elindul keresni távoli századokba a magyar kultúra külföldi nyomdokait, nem kevésbé hősi lélekkel, mint ahogy Kőrösi Csoma elindult Keletre keresni a magyarok bölcsőjét. S ehhez az elhatározáshoz nagy szív kell s nemcsak a könyvnek, hanem a hazai földnek is nagy szeretete. Szerzetesi türelem, nagy értelmi és erkölcsi erő. S mindez abban az eredményben, amit Apponyi Sándor gróf élete felmutat: nem ér-e fel minden más tehetséggel? Az ő munkája eredményéből rajzolódik elénk a magyar kultúra térképe külföldön. Összegyűjti a mi viszonyainkkal foglalkozó magyar és nem magyar szerzőknek külföldön megjelent munkáit, s újságokat, röpiratokat, metszeteket oly teljes számban, amint az a világ egy könyvtárában sem található. A magyar humanizmus, a mohácsi vész, török háborúk, az egész magyar mult az ő keze munkája nyomán új fényt nyer. Könyvtárának híre régen eljutott külföldre. Az *Apponyiana* szót legnagyobb kultúrértékeink között jegyzik világszerte. Kultúránk egyik legnagyobb bányásza ő. Könyvtárának páratlan széles látókörrrel feldolgozott s egész kis értekezésekkel ellátott katalógusa, melyet újabb két kötet fog követni: történelmünknek egyik legbecsesebb forrás-munkája.

Ne mondja senki azt, hogy ilyenén munkához csak pénz kell. Pénz van másutt is. Apponyi Sándor gróf egymaga végezte el, amit évtizedek óta egyesek s kultúrintézmények elmulasztottak. Szerencsés keze volt? Igen. Annyiban, hogy a természet az igaz emberek munkáját szíven viseli. Azonban pénznél, szerencsénél több kell ahhoz, hogy valaki például *Marullus* himnuszai között Mátyás

királyhoz írt versekre bukkanjon, avagy *Hans Sachs*: Ursprung des Behemischen Landes című költeménye végén Buda bevételéről írt versezetet fedezzen fel. Költői lélek kell ehhez. Ebben a lassú, fáradságos, prózai munkában — amelyben antikvár katalógusok az iránytűk — egy nagy magyar álmodó lelke rejtőzik.

Mily szerepet töltött be Nagy-Magyarország az idegen népek kultúrájában? Hogy kapcsolódik be Magyarország az európai történelem kialakulásába? Ezt felmutatni ma, amikor földünket szét-tépték, multunkat megtagadták: külön feladat, külön hivatás. Legjobbkor végzett munka.

Apponyi Sándor gróf nagyságát emeli, hogy felbecsülhetetlen értékű könyvtárát a *Magyar Nemzeti Múzeum* könyvtárának adományozta. Ne méricskéljük profán milliárdokkal a könyvtár értékét. Nagylelkű adományozók eddig is akadtak, akik azonban inkább nemzedékeken át gyűjtött kincsektől váltak meg. Apponyi Sándor gróf maga gyűjtötte, maga dolgozta fel könyveit — hiszen őseinek híres könyvtára Londonban árverésen kelt el — s a maga egész életén át gyűjtött, szívéhez annyira hozzánőtt kincseit ajánlotta fel még életében nemzetének.

Hogy könyveit gondos kezekkel ápolta, s a világ első könyvkötő-művészeivel öltöztette drága köntösökbe: az szinte természetes.

Megérte, hogy a nemzetgyűlés — gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter kezdeményezésére — törvénybe iktatta érdemeit.

Szép élete volt. Keveseknek adatik meg, hogy egy hosszú életen át zavartalanul egyazon célért dolgozhassanak. S mennyi bölcsesség kell az így vállalt kötelesség hű teljesítéséhez!

S napjainkban, amikor úgy látszik, mintha az idealizmus, az áldozatkészség kiveszett volna, mintha az egyéni, önző érdek elnyomna minden nemesebb célt: az ilyen munka, az ilyen tett megvígaszthat mindannyiunkat: a mai lelketlen állapot csak átmenet.

Apponyi Sándor gróf élete-munkája mintha azért rendeltetett volna, hogy utat mutasson saját társadalmi osztályának, bennünket pedig figyelmeztessen arra, hogy jelenünk fölött szigorúan ne ítélkezzünk s jövőnk fölött kétségbe ne essünk.

Sikabonyi Antal.

